Simon Pirani:
Marxism, rysk imperialism och samhällskrafter

(Från Links, 9 september 2026. Ursprungligen publicerad i People and Nature, 7 september 2026. Översättning från engelska, Göran Källqvist.)

Demonstranter utanför en domstol i Moskva, där Lidia Moniava, grundare av ett barnhem, stod inför rätta för inlägg om kriget på sociala media. Foto från Bereg.

Vad har socialister egentligen lärt sig från Rysslands krig mot Ukraina? Har det förändrat vår förståelse av hur imperialismen fungerar? Bevisat att vi hade rätt hela tiden?

I en reflektion över invasionens fyra första år skrev den i Sverige stationerade ukrainske socialisten Oleksandr Kyselov i februari: ukrainarna ”försökte säkra en framtid fri från utländska diktat, samtidigt som de offrade alla chanser att faktiskt få en sådan”.

> När vi utsätts för polariserande propaganda, blir utlämnade till de ryska ”befriarnas” angrepp på våra hem och den centrala infrastrukturen, ser de arroganta girigt moraliserande eliter som är förvånande undantagna från de ”gemensamma plikterna”, får höra om ett slående beroende av vår förmåga att slå tillbaka mot den politiska opportunismen utomlands, så kanske vi upptäcker att det bästa vi kan få är en skör ”minst orättvis fred”.
> Men även efter att ha sett allt detta är alltför många inom den europeiska vänstern ändå upptagna med att sätta gamla bekanta ramar runt en förändrad värld. Som om de skulle förskonas från den nya verkligheten i världen om de bara fortsätter att förneka, brännmärka och fördöma tillräckligt högt, och selektivt talar vitt och brett om internationalism samtidigt som de förstärker sina nationella enheters gränser.

Detta ökade min skepsis mot ”vänstern” som kategori. Dess historiska underlåtenhet att överväga, eller dra lärdomar av, den syriska revolutionens tragedi tömde begreppet på en hel del mening. Det var hursomhelst så jag såg det för nio år sedan – och Ukraina har bara förvärrat saker och ting.

Det reser i sin tur en annan fråga. Hur är det med de delar av ”vänstern” som påstår sig vara marxister? Kan vi på allvar använda begreppet ”marxist” för att beskriva personer, som – med Kyselovs ord – under vår livstids största militära konflikt i Europa fortsatte att förneka, brännmärka och fördöma, i hopp om att ”förskonas från den nya verkligheten i världen”?

Jag har inget uttömmande svar på detta. Men här är ett bidrag: kommentarer till en lång artikel om ”geopolitiska sprickor och den marxistiska kritiken av imperialismen” av den välkända marxistiska författaren Alex Callinicos. Jag läste den i hopp om att hitta de teoretiska grundvalarna till de politiska ståndpunkter om kriget som Socialist Workers Party, det parti som Callinicos är medlem i, har antagit. SWP erkänner i ord ukrainarnas rätt att göra motstånd mot den ryska invasionen, men är i praktiken mot denna rätt (mer om det nedan); sedan 2022 har SWP krävt att de ryska trupperna ska dra sig tillbaka från Ukraina, men de gjorde det inte under de 8 år (2014-2022) då ryssarna stödde de eländiga diktaturerna i Donetsbäckenet.

Callinicos behandlar imperialismen som ett globalt fenomen, och hänvisar till krigen i Ukraina och Palestina som exempel. Mina kommentarer koncentrerar sig på Ukraina, och vad det säger oss om imperialismen i allmänhet. För mig sticker fem kännetecken hos denna analys ut.

Kännetecken 1: Callinicos löser upp det särskilda i det allmänna

Callinicos skriver:

> Februari 2022 [dvs. den fullständiga invasionen av Ukraina] betecknar en annan, mer hotfull stegvis förändring av konflikten [mellan västmakterna å ena sidan och Kina-Ryssland å den andra], med ett utbrott av ett större krig på den europeiska kontinenten och den polarisering av statssystemet som blev resultatet av det [enligt den ”liberalt internationalistiska” forskaren G John Ikenberry] ”globala västs” mobilisering bakom Ukraina och Kinas stöd till Ryssland. *Istället för att behandla denna uppbrytning av det internationella systemet som en rad åtskilda händelser, är det bättre att förstå den som en fortskridande global konfrontationsprocess* mellan de största imperialistiska länderna. (Min betoning, SP.)

Detta är enligt min uppfattning metodologiskt viktigt.

Nog utgörs den ”globala konfrontationsprocessen” faktiskt av ”en rad åtskilda händelser”. Nog måste vår förståelse av alla globala processer rotas i en övertygande analys av dess delar. Istället för detta utgår Callinicos från sin tolkning av den globala processen – en sammandrabbning mellan imperialistiska läger – och när delarna inte passar för han fram en bristfällig och felaktig syn på dem.

Kännetecken 2: Callinicos föreställer sig en ”expansion av Rysslands makt” som inte motsvarar verkligheten

Callinicos ser inte Ryssland som ett nedåtgående imperium, eller som en subimperialistisk stat som är delvis beroende av det globala kapitalet, utan som en blivande stormakt. Han citerar med gillande Sergej Radtjenko, som skriver, att ”även om Sovjetunionen kollapsade under sin egen vikt, så tänkte sig dess efterföljare, Ryssland, fortfarande ha en framträdande ställning”, och fortsätter med att

hävda att Putin

> … utnyttjade Rysslands ställning som en av den globala ekonomins viktigaste energiproducenter för att återuppbygga sin militära makt och sitt geopolitiska inflytande externt.

Callinicos skärskådar sedan de ryska väpnade styrkornas och Wagnergruppens aktivitet i Mellanöstern och Afrika och frågar: ”Vad möjliggjorde den ryska maktens expansion till MENA och därbortom?” Svar: två ”sammanhängande, avgörande faktorer”: (1) Ryssland utnyttjade en lucka som skapades av Obama-administrationens ansträngningar efter nederlaget i Irak att minska USA:s inblandning i Mellanöstern; (2) ”i och med uppkomsten av nya centrum för kapitalackumulation i regionen har ”de regionala makterna i Mellanöstern (Israel, Saudiarabien och andra) blivit mer självmedvetna; ”den globala energiproduktionen lägger ytterligare en dimension till detta mellanstatliga manövrerande”; och ”Ryssland figurerar som en viktig partner till Saudiarabien i OPEC+-kartellen”.

Detta skapar intryck av att den ryska imperialismen under de två senaste decennierna har blivit starkare. I själva verket gäller motsatsen.

För det första är Rysslands ställning som stor energiproducent i många avseende en källa till svaghet, inte styrka. I början av 2000-talet befäste Ryssland sin ställning i den globala ekonomin som en ytterst beroende exportör av olja, gas och metaller. De låga oljepriserna på 1990-talet förvärrade den postsovjetiska ekonomiska krisen. 2000-2008 stärktes den ryska kapitalismen när dessa priser steg, men kraschen efter 2008 och fallande priser visade dess extrema sårbarhet.

På 1990-talet hade Ryssland förlorat Azerbajdzjan och dess olja. På 2000-talet blev de ersatta av Kina och västmakterna som ekonomiskt dominerande makt i Centralasien. Och de tappade mark till de europeiska staterna i Belarus, de baltiska staterna och givetvis i Ukraina. Den ryska eliten var väl medveten om detta, och var under hela 2000-talet besatt av farorna med att vara beroende av oljeintäkter och att ekonomin behövde diversifieras. Detta ägde aldrig rum.

Man skulle kunna hävda att Rysslands beroende av varuintäkter var en central faktor som urholkade dess status som ”stormakt”. Att som Callinicos påstå att dess status som energiproducent förbättrade denna status är felaktigt.

För det andra: vad gäller Rysslands militära äventyr i Mellanöstern och Afrika, så se hur de slutade. Bashar al-Assads regim i Syrien störtades, till stor del på grund av att Ryssland inte kunde och /eller inte ville tillhandahålla det militära stöd som krävdes för att skydda den.

2014 ställdes Putin inför Maidanupproret i Ukraina, inte som ledare för en makt som ökade i ekonomisk eller politisk styrka, utan för en försvagad makt som måste kompensera sin underordnade ställning i världsekonomin och sköra sociala bas på hemmaplan genom att öka den nationalistiska retoriken och gå i riktning mot ett mer auktoritärt styrelsesätt.

Det är noterbart att Rob Ferguson, en annan skribent i SWP:s publikationer, inte delar Callinicos’ säregna syn på Rysslands makt. 2022 drog han i en analytisk artikel slutsatsen – med en viss underdrift, men ändå – att ”Rysslands bas av energi och råvaror fortfarande var otillräcklig för att övervinna den enorma skillnaden i ekonomisk och militär makt visavi NATO – liksom Kina”. Detta, hävdade Ferguson, ”intensifierade trycket på den ryska staten att staka ut sitt regionala herravälde, och ställa frågan om stater längs den euroasiatiska skiljelinjen i blickpunkten för Rysslands

intressen.”[1]

Kännetecken 3: Callinicos föreställer sig västs militära stöd till Ukraina som en orsak, inte en verkan

När Callinicos går från det allmänna (”global konfrontationsprocess”) till det särskilda (”en rad åtskilda händelser”), ger han en version av en sida av dessa händelser – västs militära stöd till Ukraina – som inte klarar en verklig granskning. Med syftning på den fullständiga invasionen 2022 skriver han:

> Själva kriget representerade således en skärpning av den globala kamp som redan utvecklades mellan Washington, Beijing och Moskva.

Han begränsar sedan detta uttalande i tre meningar som jag tar itu med nedan (kännetecken 4), där han medger att ”traditionell storrysk nationalism” kan ha spelat en roll för att orsaka kriget, men vidhåller snabbt att det ”inte är någon enkel kamp för självbestämmande”. Varpå han skriver:

> USA och andra västmakter var från och med 2014-2015 starkt indragna i utbildningen av och stödet till den ukrainska militären.

Sedan citerar han tidningsartiklar som detaljerat beskriver samarbetet mellan den ukrainska underrättelsetjänsten och CIA för att samla information om Ryssland. Och sedan:

> Den massiva ökningen av vapenleveranser till Ukraina från NATO-länderna och nära allierade länder som Australien måste ses i detta sammanhang. Från västs sida har Ukraina-konflikten varit ett ombudskrig som förts för att försvaga och utarma en möjlig utmanare, en interimperialistisk konflikt för att använda det begrepp med vilket Lenin och Luxemburg betecknade Första världskriget.

Detta är att vara slarvig med verkligheten. Att det tas med i en teoretisk artikel visar hur ostadiga dess grundvalar är.

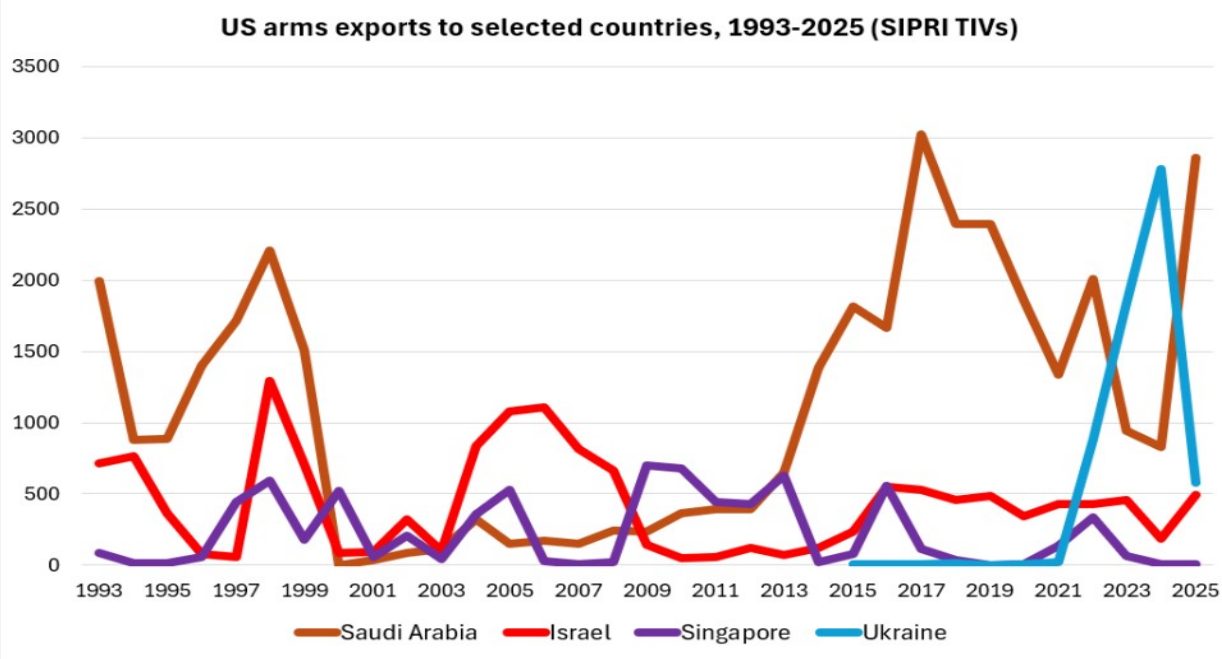

1 Robert Ferguson, ”Imperialism, war and the Eurasian faultline”, *International Socialism* nr 175, juni 2022.

Till att börja med är de underrättelseoperationer som det hänvisas till bara en del av en större bild. Från 2014 utkämpade Ukraina ett krig vars genomförande inte bara krävde underrättelser utan också tunga vapen. Fram till 2022 fick de ytterst försumbara leveranser av sådana vapen från väst-makterna. Som diagrammet visar, registrerade Stockholms internationella fredsforskningsinstitut (SIPRIS) USA:s vapenexport till Ukraina till noll fram till 2015. Lägg märke till att diagrammet, som tagits från SIPRI:s databas, mäter exporten med institutets standardmetod, trend-indikator värde (TIV).[2] 2015 var USA:s vapenleveranser till Ukraina 4 TIV, jämfört med t ex 92 TIV till Grekland och 112 TIV till Norge. 2021, då alla de CIA-agenter som det hänvisas till var väl

US arms exports, measured in SIPRI TIVs
The top 20 destinations, 1993-2025, plus selected years

Recipient	Total 1993-2025	2015	2021	2024
Saudi Arabia	36396	1814	1335	826
South Korea	25931	171	728	999
Japan	24720	318	998	962
Taiwan	18697	535	152	344
Australia	16214	816	943	962
United Arab Emirates	14645	1278	326	312
Egypt	14550	598	47	28
United Kingdom	14416	372	868	310
Israel	14234	233	425	186
Turkiye	14166	292	16	86
Greece	8380	92	7	166
Qatar	8022	355	1308	582
Singapore	7383	75	139	4
Kuwait	6779	268	1263	12
Italy	6360	194	204	454
Ukraine	6129	4	20	2778
Netherlands	5872	10	505	282
India	5442	261	316	65
Canada	5230	316	39	119
Norway	4844	112	464	334

medvetna om den ryska truppuppbyggnaden vid Ukrainas gräns, var USA:s vapenexport till

2 Under årtionden av forskning har SIPRI utvecklat TIV som en gemensam enhet ”baserad på de kända produktionskostnaderna per enhet av en central uppsättning vapen, som avses representera överföring av militära resurser snarare än överföringens ekonomiska värde”. En fullständig förklaring finns här.

Ukraina fortfarande försumbar: 20 TIV jämfört med 39 TIV till Kanada och 139 TIV till Singapore.

Diagrammet visar USA:s vapenexport till Ukraina, med exporten till Saudiarabien, Israel och Singapore som jämförelse. Tabellen visar de 20 största mottagarna av vapenexport från USA 1993-2025. Även om de tre krigsåren (2022-2025) tas med, kommer Ukraina först på tredje plats.

Den negligerbara nivån på västs vapenleveranser till Ukraina mellan 2014 och 2021, då landet utkämpade ett försvarskrig mot en större angripare, föregicks av mer än två decennier, under vilka (1) USA hjälpte till att övertala Ukraina att ge upp sin kärnvapenarsenal, (2) NATO accepterade östeuropeiska länder som medlemmar, och (3) NATO:s trupper i Europa minskade avsevärt från kalla krigets nivå (antalet amerikanska stridsvagnar i Tyskland minskade från 5.000 1990 till noll 2013).

Callinicos säger att USA och Storbritannien ”utbildar och stöder den ukrainska militären”, utan att nämna att detta ”stöd” innefattade att strypa Ukrainas vapenleveranser. Han talar om en ”massiv ökning av vapenleveranserna”, men utelämnar att det var en reaktion på invasionen 2022. Orsak och verkan kastas om. Ett sådant spel förtjänar inte att tas på allvar.

Kännetecken 4: Callinicos hänvisar bara en gång, och i förbigående, till den sociala dynamiken i Ukraina och Ryssland under den period som diskuteras

Efter att ha sagt att invasionen 2022 var en ”skärpning av den globala kampen”, lyder de följande tre meningarna så här:

> Enligt [de ”realistiska” forskarna John] Mearsheimer och [Sebastian] Rosato verkar [”verkar”!] den ryska invasionen inte bara ha varit ett praktiskt rationellt svar på NATO:s expansion och Ukrainas allt närmare allians med USA, utan härrör också, förvisso från Putins sida, från en ideologisk satsning på traditionell storrysk nationalism som förnekar Ukraina en distinkt identitet. Försvaret av denna identitet besjälade den ukrainska nationella mobilisering som hjälpte till att hindra och slå tillbaka den första framryckningen mot Kyiv. Men kriget är inte bara en enkel kamp för självbestämmande.

Detta är den enda hänvisningen till Kremls nationalism, och den enda hänvisningen till det ukrainska samhället i hela artikeln på mer än 12.500 ord.

Callinicos diskuterar inte ens tanken att den sociala oro som återspeglades i Maidan – från socialt progressiv, till Europavänlig, till rent reaktionär – behöver analyseras. Inte heller den sociala dynamik i Ryssland som har pressat eliten till ett auktoritärt, nästan fascistiskt styrelsesätt, och – enligt många marxistiska författare – till ett fullständigt krig.

Callinicos medger att Ukrainas försvar av ”en distinkt identitet” ”besjälade den nationella mobiliseringen”, men kommenterar inte vilken betydelse det kan ha, varken historiskt eller under det 21:a århundradet. Han skriver att kriget ”inte bara [är] en enkel kamp för självbestämmande” (inte många krig *är* enkla), men bara för att återgå till sin felaktiga beskrivning av hur omfattande västs inblandning är.

Det är här upplösandet av det särskilda i det allmänna blir ett problem.

Skulle man betrakta Brexit som en del av den ”fortskridande globala konfrontationsprocessen mellan de största imperialistiska staterna” utan att också överväga den sociala dynamiken i Storbritannien: nyliberalismens framryckning, högerpopulismens uppsving, arbetarrörelsens vånda,

avindustrialiseringens effekter och beroendet av de finansiella och tjänsteindustrierna?

Skulle man betrakta Falklandskriget som en del av den ”fortskridande globala konfrontations-processen mellan de största imperialistiska staterna” utan att också överväga klasskampen i Thatchers Storbritannien och Galtieris Argentina?

Vad har då en ”analys” av Rysslands krig mot Ukraina för trovärdighet om den utgår från en förutfattad mening om den ”globala konfrontationsprocessen” och inte nämner klasskampen och andra sociala förändringar i vare sig Ryssland eller Ukraina?

Detta förhållningssätt säger enligt min uppfattning något om marxismens utveckling. Det uttalade målet med Callinicos’ artikel är att visa att den marxistiska kritiken av imperialismen ”empiriskt kan täcka aspekter på den nuvarande konjunkturen som liberalismen och realismen inte är förmögna att redogöra för”. Han förklarar inte varför samhällskrafterna som verkar i Ukraina och i Ryssland inte ska behandlas som en av dessa aspekter.

Detta slår inte bara hål på hans resonemang på de sätt som jag har nämnt. Det missar också en viktig möjlighet att ta itu med all den seriösa marxistiska forskning – av Ilja Matvejev (Ryssland), Daria Saburova (Ukraina), Yassin al-Haj Saleh (Syrien), Kavita Krishnan och Rohini Hensman (Indien)[3] och många andra – som ser dessa samhällskrafter och Kremls reaktion på dem som centrala för orsakerna till Rysslands krig.

Det vore svartmålning att kritisera Callinicos eller någon annan för något som de inte har skrivit, och det är inte min poäng. Istället är det att motviljan att diskutera med andra marxister bara kan hindra marxismens utveckling som en levande samling idéer.

Kännetecken 5: Callinicos skiljer analysen från politiken

Under de senaste decennierna har förstås många marxister som arbetar på universitet alltmer skiljt analyser av politiskt angelägna frågor från politiska kommentarer som kan upplysa arbetarrörelsen och sociala rörelser. Så det är ett mycket större problem än bara Callinicos. Men i sin artikel, som publiceras av en icke akademisk socialistisk tidning, tar han detta till en ytterlighet.

SWP, som Callinicos är medlem i, (1) krävde mellan 2014 och 2022 inte att de ryska trupper skulle dras tillbaka, och ifrågasatte inte de ”vänsteranhängare” som energiskt stödde de av Ryssland upp-backade eländiga diktaturerna i Donetsbäckenet,[4] (2) fördömde den ryska invasionen 2022, men utmålade, tillsammans med poststalinister, NATO:s expansion som den främsta orsaken, (3) erkände i ord ukrainarnas rätt att försvara sig mot invasionen, men gick i praktiken mot den, och (4) stödde krav i den brittiska arbetarrörelsen att avsluta vapenleveranserna till Ukraina.

---

3 Se, t ex, Ilja Matvejev, ”Kriget i Ukraina och det ryska kapitalet: Från militärekonomisk till helt militär imperialism”, på marxistarkiv.se och ”Between Political and Economic Imperialism: Russia’s Shifting Global Strategy” (*Journal of Labour and Society*, 2021); Daria Saburova, *Travailleuses de la résistance. Les classes populaires ukrainiennes face à la guerre* (Autonomies, 2024); Yassin al-Haj Saleh, ”Why Ukraine is a Syrian Cause”, (*Dawn*, 2022); Kavita Krishnan, ”Our indifference to Ukraine did harm to our struggle in India”, *Commons*, 2023; Rohini Hensman, *Indefensible: Democracy, Counterrevolution, and the Rhetoric of Anti-Imperialism* (Haymarket, 2018).

4 2014 hävdade Eamonn McCann, som i många år var ledande i SWP:s systerorganisation i Irland, angående Ukraina: ”Om vi måste välja sida … så borde Irland stöda ryssarna”. (People and Nature.) För SWP:s tidning skulle brott av Ryssland och dess allierade, t ex nedskjutningen av det civila flygplanet MH17, skyllas på ”imperialistisk rivalitet” (se även här och här).

Det är värt att fundera på vad SWP egentligen menar med det ukrainska folkets ”rätt att göra motstånd mot invasionen”, som ett uttalande från det internationella nätverk de tillhör uttrycker det, eftersom det kombineras med ett krav på att västs regeringar ”inte ska skicka vapen till Ukraina”.

Hur ska folk göra motstånd mot en invasion utan vapen från västregeringarna? En del personer föredrar vapen som tillhandahålls av civilsamhället (oundvikligen ett ynkligt utbud jämfört med vad staten tillhandahåller). Så ukrainare som bor utomlands, och grupper i civilsamhället, har samlat ihop miljontals euro för att stöda det civila försvaret (drönarfabriker, medicinleveranser, etc.). Fackföreningsaktivister och t ex anarkistiska grupper deltar – men inte SWP.[5]

För vissa SWP-medlemmar går ”rätten att göra motstånd mot invasionen” inte ens så långt som till rätten att *be* om vapen, än mindre få dem.

Exempelvis jobbade SWP-medlemmar hårt men utan framgång för att avslå en resolution som antogs av lärarfackets konferens i april förra året, och *inte* stödde den brittiska regeringens export av vapen till Ukraina men ”Ukrainas rätt till självförsvar och att göra motstånd mot Putins ockupation, inklusive rätten att begära vapen för att försvara sig själv”.

När akademikeranställdas fackliga konferens 2024 på samma sätt beslutade att stöda en appell från Ukrainska fria fackföreningarnas förbund till västregeringarna att skicka militär hjälp, så försökte SWP-medlemmar med hjälp av konferensprocedurer hindra att detta krav tillkännagavs.[6]

Vad består ”rätten att göra motstånd mot invasion” av, om inte just rätten att be om vapen, vare sig det är från västregeringar, ukrainare utomlands eller någon annan? Detta handlar inte bara om politik, utan om socialistisk moral.

Callinicos kommenterar inte detta i sin artikel. Dess funktion är istället att ge denna skadliga, och jag skulle säga omoraliska, politik ett ”teoretiskt” rättfärdigande: de bräckliga, allmänna påståendena om en ”global konfrontationsprocess”, den falska bilden av den ryska imperialismen, omkastningen av orsak och verkan, och den tomma fläck där samhället skulle finnas.

Enligt min uppfattning kommer marxismens utveckling som ett meningsfullt förhållningssätt till de problem som kapitalismen ställer oss inför under det 21:a århundradet, att leda till ett förkastande av att den här sortens politiska dogmer påtvingas analysen – det Kyselov kallar att ”sätta gamla bekanta ramar runt en förändrad värld”.

5 Jag har bl a uttryckt min egen uppfattning om dessa svåra frågor här.

6 För de som är intresserade av fackföreningarnas svårbegripliga konferensprocedurer, se motion 29 (som lades fram av proukrainska aktivister) och ändringsförslag 29A (som lades fram av SWP-medlemmar) här.